

PRÆSTER FRA HERTUGDØMMERNE I MARK BRANDENBURG

VED

TH. O. ACHELIS

Omtrent samtidig med Værket om Præsterne i Hannover og Schaumburg-Lippe, som er behandlet i Aargang 1944 af dette Tidsskrift S. 48–52, udkom tre Bind om Præsterne i Mark Brandenburg fra Reformationen indtil 1939. (Otto Fischer, Evangelisches Pfarrerbuch für die Mark Brandenburg seit der Reformation, Bd. I, II/1, II/2, Berlin 1941). Værket er i over 25 Aar udarbejdet af Pastor emer. Otto Fischer og giver i den første Del Præsterækkerne, svarende til Arends III og i den anden – svarende til Arends I og II – paa 1066 Kvartsider i alfabetisk Rækkefølge Præstebioграфierne i en meget kortfattet Form. Der er angivet, saa vidt mulig, Datoerne for Fødsel og Død, Forældrenes Navne, besøgte Skoler og Universiteterne (uden Aarstal), Stillinger indenfor Kirken, Bryllupsdag, Hustruens og Svigerforældrenes Navne; Litteraturhenvisninger mangler. En kortfattet alfabetisk Fortegnelse over Præster fra Hertugdømmerne vil formentlig være Læserne velkommen; mine Tilføjelser har jeg givet i Klammer.

1. BAHNSEN, KARL FRIEDRICH WILHELM, * Tønder 1851, † 1919; P. i Berlin 1878–95. (Hans Ungdomserindringer har jeg udgivet i Heimat 1924, S. 94–100 og Schleswig-Holsteiner 1929, S. 133–6). – Fischer II, 1, 22 a.
2. BOBERTAG, JOHANNES HEINRICH HERMANN, * Eutin 1843, † 1918; Archidiak. i Drossen 1874, P. i Ihlow 1889, emer. 1918. – Fischer II, 1, 67 b.
3. BRAASCH, KARL ANTON EMIL, * Eckernförde 1874, † Berlin 1931; P. i Berlin 1909–31. – Fischer II, 1, 85 b.
4. BRODERSEN, HEINRICH EDUARD ACHATIUS, * Wilster 1813, † Kosel 1889; P. i Gütersfelde 1861–78. – Fischer II, 1, 96 A, Arends I. 90.
5. BRODERSEN, HERMANN GEORG DETHLEF, * Bockholm 1849; P. i Trebschen 1883–91. – Fischer II, 1, 96 a.

6. BRUHN, THOMAS CHRISTIAN, * Dagebüll 1824, † Flensburg 1887; P. i Gross Mehrow 1855-9. – Fischer II, 1, 99 a.
7. BRUHN, WILHELM, * Itzehoe 1876; P. ved Vajsenhuset i Züllichau 1909-10. – Fischer II, 1, 99 a.
8. CÄSAR (KAYSER), JOHANN, † Küstrin 1613; Diak. sstds. 1568, Archidiak. 1577-1613. (Vistnok den Joannes Caesarius fra Flensburg, som blev immatrikuleret i Rostock ?/11 1563 og i Wittenberg 4/8 1565; det maa være ham, om hvem Pastor P. BRANDT i Flensburg skriver til Konrektor LUCAS LOSSIUS i Lüneburg 1560: „Natus enim est hic puer clarissimo patre M. Antonio Keiser, cuius relictam viduam . . in uxorem ego duxi“; Drengen har tidligere besøgt Skolen i Flensburg – det maa være Rektorskolen for Frue Sogn –, hvor Brandt klager over „Praeceptorum incuria“; han er altsaa født i Haderslev som Søn af Præsten ANTON KEISER († 1553) i dennes andet Egteskab. Johann Cäsars Søn BALTHASAR døde som Præst i Merzdorf 1630, hans Sønneson DANIEL som Præst i Schönberg 1699. Maaske giver det en Mulighed, engang at faa Anton Keisers Herkomst opklaret). – Fischer II, 1, 119 a; Epistolae diversi argumenti . . ad . . Lucam Lossium, (1728), S. 165; Achelis i Festschrift zur Vierhundertjahrfeier des Alten Gymnasiums zu Bremen (1928), 123 og samme i Archiv für Reformationsgeschichte 1937, 132.
9. CHRISTIANSEN, ASMUS JESSEN, * Stubbæk, Ensted Sogn, 1867; P. i Berlin-Lichterfelde 1906-13 og 1926-34. – Fischer II, 1, 123 a.
10. CHRISTIANSEN, HANS, * Tandslet 1895, Søn af den foregaaende; P. i Bad Freienwalde 1934-37, Leder af Bibelskolen Malche ved Freienwalde fra 1937. – Fischer II, 1, 123 a.
11. CORONEUS, GEORG, † Arnswalde 1625; „Oberpfarrer“ og Superintendent sstds. 1614-25. (Vistnok den Georgius Coroneus Ultzensis Holsatus, som findes i Frankfurt Matriklen 14/8 1602, * Ølsby.) – Fischer II, 1, 133 a.
12. FABRICIUS, FRIEDRICH CHRISTIAN, † Babitz 31/12 1674; P. sstds. 1648. (Fröderus F., * Tønder ca. 1619, Søn af Købmand Carsten Jensen († 1637), stud. Rostock ?/8 1636). – Fischer II, 1, 190 b.
13. FISCHER, ADOLF, * Skudstrup, Skodborg Sogn, 1887; fra 1915 Archidiak. Neuruppin. – Fischer II, 1, 206 b.
14. GODBERSEN, AUGUST FERDINAND, * Odenbüll 1813, † Frankfurt a/O. 1884 (26/6, ikke, som Arends har, 20/6); P. i Gollwitz

- 1854-65, i Plötzin 1865-82 (i Lehnin Kreds, ikke i Braunschweig; han har heller ikke, som opgivet af Arends, været Præst i Frankfurt a/O.). - Fischer II, 1, 254 a; Arends I, 285.
15. HANSEN, ARNOLD WILHELM HEINRICH, * Ütersen 1850, † Frankfurt a/O. 1914; P. i Jänickendorf 1882-96, Superintendent i Crossen 1896-1914. - Fischer II, 1, 294 a.
16. JANSEN, MATTHIAS JOHANN, * Norborg 1727, † Pechüle 1761; P. i Serno 1753, Superintendent i Pechüle 1755-61. (Imm. Halle 1749). - Fischer II, 1, 376 b.
17. KALL, ABRAHAM, * Flensburg 1677, † sstds. 1756; P. i Charlottenburg 1710-21. - Fischer II, 1, 392 a, Arends I, 116.
18. LANGE, ANTON CHRISTIAN, * Aabenraa 1830, † Teltow 1900; P. i Gross-Mehsow 1859, Oberpfarrer i Alt Döbern 1862, Superintendent i Teltow 1876-1900. (Imm. Kiel 22/3 1852). - Fischer II, 1, 480 b.
19. LÜBKER, LUDWIG, * Heiligenhafen 1668, † Naugard 1707; P. i Malchow 1705, Superintendent i Naugard 1707, Svigersøn af Provst JOH. LYSIUS i Flensburg. (Imm. Kiel 24/5 1684 (Alb. nov.), 25/11 1692). - Fischer II, 1, 517 b.
20. LUND, JAKOB FRIEDRICH JOHANNES LEONHARD, * Glückstadt 1805, † Rathenow 1865; Superintendent og Oberpfarrer sstds. 1853-65. - Fischer II, 1, 523 a; Arends II, 39.
21. LÜTZEN, GEORG CHRISTIAN, * Stedesand 1830, † Calau 1915; P. i Gross Mehso 1863, Superintendent og Oberpfarrer i Calau 1871, emer. 1901. (Imm. Kiel 17/4 1852). - Fischer II, 1, 525 b.
22. LYSIUS, JOHANN, * Flensburg 1675, † Berlin 1716; P. i Hohenfinow 1698, i Berlin (Friedrichswaisenhaus) 1700, sstds. St. Georgen 1700-16. (Imm. Königsberg 24/4 1692, Halle 13/8 1694). - Fischer II, 1, 526 a.
23. PETERSEN, AUGUST PETER, * Oversø 1887, P. i Berlin-Köpenick 1930. - Fischer II, 2, 629 b.
24. PETERSEN, JES, * Bredevad 1855, † 1923. P. i Linow 1885-88. - Fischer II, 2, 629 a.
25. PETERSEN, PETER ANDREAS, * Læk 1875; P. i Berlin-Lichterfelde 1930. - Fischer II, 2, 629 b.
26. RENDTORFF, HEINRICH, * Ludwigsburg, Svabs Sogn, 1814, † Preetz 1868; P. i Güterfelde 1855-61. - Fischer II, 2, 683 b; Arends II, 194.

27. SCHAD, FRIEDRICH, * Altona 1902; Hjælpepræst Wittmannsdorf 1929, Sognepræst sstds. 1932. – Fischer II, 2, 733 b.
28. SCHRÖDER, HANS WILHELM FERDINAND, * Nortorf 1892; P. i Schönefeld 1931, „Oberkirchenrat“ i Berlin 1937. – Fischer II, 2, 787 b.
29. SCHRÖDER, NICOLAUS, † Meyenburg 1639; P. i Triglitz ca. 1624, Diak. Meyenburg 1632. (Maaske den N. S. fra Haderslev, som er immatrikuleret i Helmstedt 1618, Wittenberg 1619 og København 1621.) – Fischer II, 2, 785 a.
30. SCHÜTT, AUGUST FRIEDRICH, * Neuendeich, Uetersen Sogn, 1868, † Sorau 1911; Slotspræst sstds. 1908–11. – Fischer II, 2, 810 b.
31. SIEMS, FRITZ WILHELM, * Altona-Othmarschen 1874; P. i Charlottenburg (Epiphaniien) 1911, P. i Lietzensee 1913. – Fischer II, 2, 831 b.
32. STEFFENS (STEPHANI), MARCUS, * Itzehoe c. 1650, † Berlin 1736; P. i Berlin (Friedrichswerder) 1691, afsat 1721. – (Imm. Kiel 30/7 1670 (Alb. nov.), 1/6 1674.) – Fischer II, 2, 848 a.
33. THIESSEN, GUSTAV ADOLPH, * Barsfleth, Meldorf Sogn, 1855, † Berlin-Wilmersdorf 1928; P. i Berlin (Luisenstadt) 1897, emer. 1910. – Fischer II, 2, 889 b.
34. WENDT, CHRISTIAN, * Itzehoe 1684, † Sorau 1774; Superintendent sstds. 1729–74. (Imm. Wittenberg 21/4 1704, København 5/8 1711). – Fischer II, 2, 947 a.
35. WINTER, ARNOLD KARL ROBERT ALBRECHT, * Borby ved Eckernförde 1893; Hjælpepræst i Berlin-Lichtenberg 1920, P. i Berlin (Zwingli) 1926. – Fischer II, 2, 971 b.
36. WOLLESEN, CHRISTEN, P. i Maulbeerwalde ca. 1850, Archidiak. Pritzwalk 1860–66. (* Saatrup (Sundeved) 1806, stud. Kiel 21/10 1830. Det kan ikke passe, at han allerede i 1849 kom til Maulbeerwalde, som Fischer siger, da han endnu i Januar 1850 var i Broager ifølge Fortalen til hans Bog „Die Physiognomie Sundewitts in den Kriegsjahren 1848 und 1849.“) – Fischer II, 2, 980 b; Arends II, 379.

Der har kun været faa Studenter fra Hertugdømmerne, som blev Præster i Brandenburg. To af dem er født i det 16. Aarhundrede, 7 i det 17., 1 i det 18., 25 i det 19. og 1 i det 20. Aarhundrede. I nogle Tilfælde har Studierne i det pietistiske Halle, som jo var preussisk Universitet, ført de unge Mænd til Brandenburg, flere er kommen derhen paa Grund af Begivenheder i deres Hjemstavn i Aarene 1848–50 og 1920. 13 stammer fra Holsten. 1 fra Eutin, 11 fra Nordslesvig og lige saa mange fra Mellem- og Sydslesvig.

Fischers Værk interesserer os ikke blot for de anførte Præsters Skyld, men ogsaa for dem, som kom fra Brandenburg til Hertugdømmerne, saa vidt deres Fædre var Præster.

37. BERGMANN, JOHANN FRIEDERICH, * Sommersdorf (Pommern), P. i Flieth fra 1651, saa dansk Feltpræst i Itzehoe, Slotspræst i Plön 1670 til ca. 1679. – S. af Past. Kaspar B. i S. og Dorothea Schultz; gift med ELISABETH KRAFFT fra Blumberg. – Fischer II, 1, 49 b; Arends I, 45.
38. CUNTIUS, JOHANN GEORG. P. i Tønning 1720–21, P. i Klein-schönebeck, † sstds. 1728. – Fischer II, 1, 141 b; Arends I, 184.
39. FABRICIUS, TOBIAS. P. i Nienstedten 1628–60, S. af Tobias F., P. i Langen omkring 1600. – Fischer II, 1, 190 a (Thomas er en Fejltagelse for Tobias, I, 156 b staar det rigtige); Arends I, 239.
40. HELMICH, SAMUEL. P. i Oldesloe 1751–57 og 1767–80, S. af Archidiak, JOH. MICH. H. i Pritzwalk 1697–1728; hans første Kone er saa MARIA DOROTHEA SCHLEYER, f. Beyen. – Fischer II, 1, 316 b; Arends I, 340.
41. HERMES, JOHANN DANIEL. P. i Barmstedt 1756–80, S. af P. i Trebenow DANIEL H. († 1716) og SABINE, D. af P. TOBIAS HERING i Uenze. – Johann Daniels Søn CHRISTIAN DANIEL († 1818) kan ikke være født i Ukermark, men i Hörnerkirchen (* 25/3 1755, døbt 27/3), hvor Faderen var Præst 1752–56. – Fischer II, 1, 326 a; Arends I, 348.
42. LEHMANN, GOTTLÖB. P. i Krempe 1712–39, S. af GOTTFRIED L., Rektor i Belzig og P. i Preussnitz. – Fischer II, 1, 488 a; Arends II, 24, som har „forflyttet“ Belzig til Sachsen.
43. LEHMANN, JOSIAS GOTTLIEB, Diak. i Rensborg 1741–57, S. af ANDREAS L., P. i Grossrietz († 1715) og URSULA CHRISTINA ZIERITZ (* 1688). – Fischer II, 1, 488 a; Arends II, 24.
44. SCHREIBER, JOHANN. Diak. Gettorf 1675–98, S. af MATTHIAS S., P. i Fürstenu 1641–70. Efter ham er opkaldt Sønesønnen, som blev Præst i København (S. Petri), jfr. L. Bobé, Petri Gemeinde (1925), S. 340. – Fischer II, 2782; Arends II, 242.
45. STRUBE, DANIEL. P. i Treja 1714–27, S. af Domdiak. GEORG S. i Havelberg 1672–96. – Fischer II, 2, 868 b; Arends II, 293.
46. ZWERGIUS, CHRISTIAN. P. i Weddingstedt 1703, og hans Brødre JOACHIM, P. i Kappel 1656–79, og MICHAEL, P. i Friedrichs-

berg 1651-74, Sønner af MICHAEL Z., Oberpfarrer i Strasburg 1622-39, † 26/10 1639. – Fischer II, 2, 1002 b; Arends II, 392-3.

Til Slut anfører jeg i alfabetisk Rækkefølge de Præster fra Brandenburg i Hertugdømmerne, som ikke har været Præstesønner, da ogsaa saadan en negativ Bestemmelse har sin Betydning; jeg udelader dog dem, hvis Fædre Arends allerede har givet Oplysninger om.

ANDREAS BACKHUSIUS¹, ANDREAS BERGMANN, PETRUS BLUTENIUS, MARTIN GABRIEL BLÜMCKE², JOACHIM BLÜTING, SAMUEL ULRICH BUS-SÆUS³, MATTHIAS CLODIUS, JOHANN, JOHANN CHRISTOPH og JOHANN GOTTFRIED CRUSE⁴, CHRISTIAN FRIEDRICH KRÜGER, ADAM DALICHIUS⁵, FRIEDRICH WILHELM DIEK (Dieck), ABRAHAM FRITZE (Friderici), DIONYSIUS HINTZE, JOHANNES JANENSKY, PETER LIEBENBERG⁶, JOHANN GUSTAV LUDWIG MANTHEY, SEBASTIAN MEYER⁷, BALTHAZAR OTTOMANN, MARTIN PLETZ (Pleccius), GEORG CHRISTIAN PRÆTORIUS⁸, GEORG QUAPNER, MATTHIAS RIN(T)ZE, BARTHOLOMÆUS SCHULZ, CHRISTIAN SCHULZE (SCHULTETUS), HERMANN NIC. SCHWARZ, BENJAMIN STRICKER⁹, JOHANN SIGISMUND ULITSCH (ULITZKI), JOHANNES WENDLER¹⁰, ANDREAS WILICH og endelig JOHANNES WITTE (ALBINUS)¹¹.

ANMÆRKNINGER

¹ Jfr. Arends I, 27, 45, 58, 111, 151, 178, 180, 192, 200, 268, 353, 391; Backhusius stammer fra Königsberg in der Neumark, ikke fra K. i Østpreussen (Göttin-giske Gelehrte Anzeigen 1934, 298). – ² B. er fra Driesen i Neumark; han blev 1752 gift med en Pige fra Haderslev: *Schriften des Vereins für Sl.-H. Kirchengesch.* 2. Række, Bd. 1, H. 4, S. 129. – ³ Krossen ligger i Brandenburg, ikke i Schlesien. – ⁴ Faderen Johann, som ifølge Arends var Diak. i Perleberg 1710-25, findes ikke hos Fischer. En Broder til Johann Gottfried og Johann Christoph Cruse er vistnok den Joachim Kruse, fra Perleberg, som omkring 1720 blev Hospitalspræst i sin Fødeby (Fischer II, 1, 463 b). – ⁵ Adam Dalichius stammer fra Zehdenick, som Greifswald Matriklen (1635) udviser; 1639 blev han Kantor i Tønder. – ⁶ Jfr. Arends II 28, 53, 75, 102, 127, 128, 163, 175, 177, 203, 250, 251, 256, 292, 329, 358, 369, 373. Formodningen, at Liebenberg stammer fra Mark i Horsbøl Sogn, er gal. I Frankfurt Matriklen 1608 betegnes han som „Kyricensis Marchicus“, har maaske besøgt Latin-skolen der, Krafft kalder ham „Rabinensis Marchiacus“, han er altsaa født i Raben, Zauch-Belzig Kreds i Regeringsdistriktet Potsdam. – ⁷ F. i Strausberg 20/1 1551, Søn af CHRISTIAN M. og ELISABETH EBELS, jfr. *Archiv für Sippenforschung XVIII* (1941), 211. – ⁸ Hans Fader GEORG P. har ikke været Præst i Mürow. – ⁹ F. i Brüßow, jfr. *Matrikel Frankfurt 1658*. – ¹⁰ F. i Liebenwalde, stud. Rostock 1615. Det er derfor næppe rigtig, at Moller har optaget ham i det første Bind af *Cimbria literata* (S. 716). – ¹¹ Jüterbog ligger ikke i Sachsen, men i Brandenburg (Arends II, 369). Omvendt er ikke Brandenburgere CHRISTOPH CLODIUS (Arends I, 151), som stammer fra Neu-brandenburg, „Brandenburg. Megalopolitanus“ staar hos Westphalen, *Monumenta*

II, 610, „aus der alten Mark Brandenburg“ skriver W. Moritz, Erfde (1924), S. 208. Dramburg, hvorfra tre Brødre Meerkatz til Slesvig og Holsten kom (Arends II, 66), ligger ikke i Brandenburg, men i Østpommern. Omvendt ligger Züllichau (Arends II, 227) i Brandenburg, ikke i Schlesien, Neu-Haldensleben ikke i Brandenburg, men i Provinsen Sachsen (Arends II, 285), Soldin, hvorfra Ølsby Præsten NAGEL stammer, ikke i Altmark, men i Brandenburg (Arends II, 102), Züllichau ikke i Schlesien, men i Brandenburg (Arends II, 227). – Til Arends I, 196 kan tilføies, at Seminarieforstander JACOB DECKER i Tønder var Svigerfader til Præsten ADOLF HEINRICH AUGUST ALEXANDER KARBE i Fehrbellin (1806–80; Fischer II, 1, 394 b). – DANIEL ZITTELMANN (Arends II, 390) er muligvis Søn af JOHANN GOTTLIEB Z. (1700–76), P. i Flieth 1728–76 (Fischer II, 2, 999 b). – En Gaade er for mig Fischer II, 2, 787 b under Martin Schröder: „1659–1670 P. in Gurkow, K. Witzwort, Schlesw.“ – JOH. CHRIST. WILKE kan ikke være født i Stade, da hans Fader SAMUEL W. først i 1721 kom derhen, fra 1703 var han Subdiaconus i Brandenburg (Arends II, 368, Fischer II, 2, 963 b).